

«Σενδόνη»: μια σκηνοθετημένη οπτική της ζωής (project του Εσπερινού Λυκείου Σερρών)

Αποστολίδης Γιώργος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης

1. Το θέμα της «Σενδόνης»

Η ζωή, αντιπαλεύοντας τον θάνατο, επιστρέφει αέναα στον αρχετυπικό γάμο του θηλυκού με το αρσενικό. Όμως και τα δύο φύλα έχουν τη σφραγίδα του ατελούς. Η γυναίκα, παρ' ότι φέρει την κοσμική ευθύνη της διαίωσης, αισθάνεται ανολοκλήρωτη χωρίς έρωτα, αδύναμη χωρίς την παρουσία του άντρα, αναζητά την ταυτότητά της μέσα από τη σχέση της. Από την άλλη, και σύμφωνα με τη γυναικεία οπτική, ο άντρας συμπεριφέρεται επιπόλαια, ορμέμφυτα μόνο και μετά φεύγει. Όμως ούτε και αυτός μπορεί να αντέξει τις συνέπειες της ελαφρότητάς του. Ο αγώνας της ένωσης γίνεται αγωνία, μιας και η ασυγχρονία ή η ασυμπτωματικότητα των προθέσεων των δύο φύλων μοιραία οδηγεί, αντί στην ενότητα και την ολοκλήρωση, στη ρήξη. Σ' όλα αυτά ο κοινωνικός περίγυρος, ως άλλος χορός, έρχεται να επιτείνει ή να υπογραμμίζει τις σχέσεις και τις συγκρούσεις. Η έκβαση είναι γνωστή: στην καλύτερη περίπτωση, ο αρχικός ρομαντισμός κυοφορεί την αισιοδοξία της καρποφορίας, στη χειρότερη, η τραγωδία είναι αναπόφευκτη, καθώς η γυναίκα συντρίβεται διπλά κυνηγημένη, αφενός από το ασυνείδητο υπερεγώ, αφετέρου από το παιχνίδι των αντρών. Η ζωή, βέβαια, εξακολουθεί να διαγράφει κύκλους ή σπείρες -δεν έχει τόση σημασία- αναλώνοντας ανθρώπινα όνειρα ανάγκες.

και

Το σεντόνι συμπυκνώνει τη μνήμη της ζωής, τη χρονική ροή, αλλά και τα επίπεδα του αληθινού και του φαινομενικού. Ως καθημερινό αντικείμενο αποτυπώνει την παρουσία και την απουσία του ανθρώπου, τη χαρά και τον πόνο του, την ανάσα και τη θέρμη του αλλά και τη νεκρική σιωπή.

Το σεντόνι της ζωής μετουσιώνεται σε Σενδόνη της ανθρώπινης ύπαρξης. Μέσα στη συμπαντική δίνη, μέσα στα κοσμικά μεγάλα ζητήματα, ο μικρός άνθρωπος στροβιλίζεται αέναα, έχοντας επιπλέον να βάλει σε τάξη και να εξισορροπήσει τις δικές του ανάγκες και φόβους. Μόνος σ' όλα αυτά, όχι μόνο αδυνατεί να γίνει ρυθμιστής, αλλά μόλις που κατορθώνει είναι να αφήσει ένα αποτύπωμα, ένα ίχνος της ύπαρξής του.

2. Περίοδος αναμονής και προετοιμασίας του project

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι στο ίδιο σχολείο (Εσπερινό Λύκειο Σερρών) την προηγούμενη ακαδημαϊκή χρονιά (2005/2006) είχαμε με την τότε Γ' Λυκείου πολλές εμπειρίες από παιχνίδια και ασκήσεις στη διάρκεια των μαθημάτων, ενώ με τη Β' Λυκείου είχαμε γυρίσει ένα σύντομο video πάνω στο «Μονόγραμμα» του Οδυσσέα Ελύτη. Άρα, γνωριζόμασταν καλά με τους μαθητές μου και διατηρούσαμε ένα καλό επίπεδο διαλόγου.

Το project τυπικά ξεκίνησε 30 Μαρτίου. Μέχρι την ημέρα εκείνη τηρούσα στάση αναμονής, αναμένοντας την πίεσή τους για μια καινούρια δουλειά. Στο μεταξύ στα μαθήματά μου (Λογοτεχνία, Νεοελληνική Γλώσσα, Φιλοσοφία) εξακολουθούσα να εφαρμόζω βιωματικές ασκήσεις και θεατρικές τεχνικές, ενώ ενθάρρυνα δραστηριότητες προσωπικής δημιουργίας. Όσο πλησιάζαμε προς το τέλος της χρονιάς (Μάρτιος 2007), και καθώς κάποιιοι θα αποφοιτούσαν, ζητούσαν επίμονα να κάνουμε κάτι, ακόμη καλύτερο από το περσινό.... Οπότε και αποδέχθηκα την πρόταση.

3. Πρόσκληση ενδιαφέροντος

Η πρόσκληση για μια ομάδα 15 ατόμων αρχικά απευθύνθηκε ανοιχτά στους μαθητές με τους οποίους είχαμε δουλέψει και την προηγούμενη χρονιά το project του «Μονογράμματος» αλλά και σε όσους γνωρίζομαστε ήδη από τα μαθήματα, οπότε θα υπήρχε ένα ήδη διαμορφωμένο καλό επίπεδο επικοινωνίας και συνεργασίας. Στην πρόσκληση τέθηκε το πλαίσιο (μικρής διάρκειας δημιουργικό project με έντονα ψυχολογικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, σε εξωσχολικό χρόνο), χωρίς να προσδιοριστεί το θέμα (για το οποίο μόνο η τελική ομάδα θα ενημερωνόταν), άρα προϋπόθεση ήταν η ελεύθερη και χωρίς διαπραγματεύσεις συμμετοχή. Το project ήταν μια ανεξάρτητη παραγωγή και δεν εντάχθηκε σε κάποιο πρόγραμμα (λχ. Πολιτιστικών).

4. Σύνθεση ομάδας

Η ομάδα τελικά αυξήθηκε στα 18 άτομα, 14 γυναίκες και 4 άντρες, της Γ' και Δ' Λυκείου, με τους οποίους ήδη γνωρίζομαστε, ηλικίας 17-49 χρονών, δηλ. με διαφορετικό φάσμα εμπειριών. Τα δυο κοριτσάκια που τελικά συμπλήρωσαν την ομάδα ήταν συγγενείς των μαθητριών και προέκυψαν κατά τις πρόβες¹.

5. Συμβόλαιο

Αποφασίσαμε-δεσμευτήκαμε: α) το project να υλοποιηθεί σε 4 συναντήσεις διάρκειας 4-5 ωρών, δεδομένου ότι ορισμένοι μαθητές ήταν τελειόφοιτοι και υποψήφιοι στις Πανελλήνιες Εξετάσεις, οι περισσότεροι ήταν εργαζόμενοι και επιπλέον κάποιοι είχαν οικογενειακές υποχρεώσεις, β) αν ήταν δυνατόν να καταλήγαμε σε κάποιο μαγνητοσκοπημένο προϊόν (ενθύμιο της δουλειάς μας) και γ) όλοι να είμαστε συνεπείς στις υποχρεώσεις τους.

6. Περίοδος δημιουργίας

Α' Συνάντηση (30/3/2007) – Νοηματική προσπέλαση

- Με αφορμή δύο ποιήματα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας («Ο ελεγκτής» του Μίλτου Σαχτούρη και η «Σονάτα του Σελινόφωτος» του Γιάννη Ρίτσου), που διδάσκονται στη Θεωρητική Κατεύθυνση της τελευταίας τάξης του Λυκείου, οι μαθητές κλήθηκαν να επιλέξουν κάποια αποσπάσματα που τους άρεσαν από τα παραπάνω ποιήματα και σήμαιναν για τους ίδιους κάτι ιδιαίτερο.
- Από τον «Ελεγκτή» οι περισσότεροι μαθητές προτίμησαν τους στίχους:
Ένας μπαξές γεμάτος αίμα
είν' ο ουρανός
και λίγο χιόνι.
[...]
Εγώ
κληρονόμος πουλιών
πρέπει
έστω και με σπασμένα φτερά
να πετάω
- Από τη «Σονάτα του Σελινόφωτος», προτιμήθηκαν οι παρακάτω στίχοι:
(... η Γυναίκα με τα Μαύρα μιλάει στον Νέο: Άφησέ με να έρθω μαζί σου.)

Όταν έχει φεγγάρι μεγαλώνουν οι σκιές μες στο σπίτι,

¹ Την ομάδα που αποτελούσαν οι: Ελένη Αναγνωστοπούλου, Φιλίτσα Βεράνη, Γιώτα Γκάγκλου-Δανιήλ, Αναστασία Καβακκλή (Ε' Δημοτικού), Θεοδώρα Καβακκλή, Γιώργος Καραγκιοζίδης, Γεωργία Κοκοβίδου (Δ' Δημοτικού), Χρήστος Μαργιτούδης, Φωτεινή Μιχαλίδου, Δημήτρης Νέστωρ, Δήμητρα Πάντσιου, Σοφία Πελιτάρη, Μαρία Πετρίδου, Μαρία Σαριδάκη, Κώστας Σιδηρόπουλος, Χρήστος Σιώτης, Μαρία Τζαμτζή, Φωτεινή Τσολακίδου, Ειρήνη Χριστοπούλου, Καλυψώ Ψωμά, ευχαριστώ από καρδιάς για την εμπιστοσύνη και την άριστη συνεργασία τους.

αόρατα χέρια τραβούν τις κουρτίνες...

... ακούω τον θόρυβο του φουστανιού μου
σαν τον θόρυβο δύο δυνατών φτερών που ανοιγοκλείνουν...

Το ξέρω πως καθένας μοναχός πορεύεται στον έρωτα,
μοναχός στη δόξα και στο θάνατο.

... μπορούσες ώρες ολόκληρες να κάθεται
και με κλεισμένα μάτια να ονειρεύεται ό,τι τύχει
... ένα πανί ψαρόβαρκας που χάνεται στο βάθος
λικνισμένο απ' την ίδια του ανάσα,
τριγωνικό πανί σα μαντίλι διπλωμένο λοξά μόνο στα δύο
σα να μην είχε τίποτα να κλείσει ή να κρατήσει
ή ν' ανεμίσει διάπλατο σε αποχαιρετισμό.

Και τώρα θυμήθηκα
πως έτσι μετρούσα τη μουσική σαν πήγαινα στο Ωδείο
με μπλε ποδιά κι άσπρο γιακά, με δύο ξανθές πλεξούδες
- 8, 16, 32, 64, -

έλεγα να ρίξω ένα σεντόνι πάνω της(στην πολυθρόνα), - φοβήθηκα
τ' άσπρο σεντόνι σε τέτοιο φεγγαρόφωτο. Εδώ κάθισαν
άνθρωποι που ονειρεύτηκαν μεγάλα όνειρα,
όπως κι εσύ κι όπως κι εγώ άλλωστε,
και τώρα ξεκουράζονται κάτω απ' το χόμα.

Θα σταθούμε λιγάκι στην κορφή της μαρμάρινης σκάλας του Αϊ-Νικόλα,
ύστερα εσύ θα κατηγορήσεις κι εγώ θα γυρίσω πίσω
έχοντας στ' αριστερό πλευρό μου τη ζέστα
απ' το τυχαίο άγγιγμα του σακακιού σου

και πολλούς νέους, πιο ωραίους κι από σένα ακόμη, του εθυσίασα

γιατί τόσα χρόνια, μέρες και νύχτες και πορφυρά μεσημέρια,
έμεινα μόνη, ανένδοτη, μόνη και πάναγνη,
ακόμη στη συζυγική μου κλίνη πάναγνη και μόνη.

Τούτο το σπίτι, παρ όλους τους νεκρούς του,
δεν εννοεί να πεθάνει.
Επιμένει να ζει με τους νεκρούς του
να ζει απ' τους νεκρούς του
να ζει απ' τη βεβαιότητα του θανάτου του.

Τούτος ο ίλιγγος ωραίος, ανάλαφρος θα πέσεις, -
ένα μαρμάρινο πηγάδι το φεγγάρι,
ίσκιοι σαλεύουν και βουβά φτερά, μυστηριακές φωνές δεν τις ακούτε;

[...] Μονομιάς, σαν κάποιο χέρι να δυνάμωσε το ραδιόφωνο του γειτονικού μπαρ, ακούστηκε μια πολύ γνωστή μουσική φράση. [...] Ο νέος θα κατηγορίζει τώρα μ' ένα ειρωνικό κι ίσως συμπονετικό χαμόγελο στα καλογραμμένα χείλη του και μ' ένα συναίσθημα απελευθέρωσης. [...] Το φεγγαρόφωτο λάμπει ξανά. Και στις γωνίες του δωματίου οι σκιές σφίγγονται από μίαν

αβάσταχτη μετάνοια, σχεδόν οργή, όχι τόσο για τη ζωή, όσο για την άχρηστη εξομολόγηση. Ακούτε; Το ραδιόφωνο συνεχίζει.) ...

- Βασισμένοι στους στίχους που επέλεξαν, κλήθηκαν στη συνέχεια όλοι να γράψουν ένα δικό τους ελεύθερο κείμενο (ποίημα, πεζό, σκένεις κλπ.).
- Στην ολομέλεια, όλοι παρουσίασαν τα κείμενά τους ή αφηγήθηκαν μια φανταστική ιστορία.
- Αποφασίσαμε να συγκλίνουμε σε κάποιους άξονες και να επεξεργαστούμε εκ νέου το καινούριο υλικό, χωρίς να δεσμευόμαστε από τα αρχικά ποιήματα ή τις αφηγήσεις του καθενός. Έτσι, καταλήξαμε ότι το κεντρικό πρόσωπο θα είναι Γυναίκα.
- Προσπαθήσαμε να πλάσουμε το πρόσωπο της Γυναίκας, την κοινωνική της θέση, τις σχέσεις με το άλλο φύλο και τον ψυχολογικό της κόσμο. Στην επιλογή και τη μορφοπλασία της αποφασιστικό ρόλο έπαιξαν οι εξής παράγοντες: α) η γυναικεία πλειονότητα στο πρόγραμμα, β) η ηλικία και τα βιώματά τους, γ) η δυναμική της ομάδας, όπου τα πιο ομιλητικά και ανοιχτά άτομα επηρέασαν αποφασιστικά το θέμα και την οπτική μας.
- Η ιστορία της γυναίκας (ομαδική σύνθεση πλέον) καταγράφηκε αδρομερώς και αποτέλεσε το καινούριο, τρίτο κατά σειρά, υλικό.
- Προτάθηκε στους μαθητές να επιλέξουν αντικείμενα με συμβολικό και πολύσημο περιεχόμενο, ικανά να ενδυναμώσουν τη μυθοπλασία, αλλά και να βοηθήσουν τη θεατρική της περσόνα. Οπότε, με αφαιρετικό τρόπο καταλήξαμε σε ένα κυρίαρχο στοιχείο, το σεντόνι, και άλλα δευτερεύοντα.
- Σε μια μαθήτριά μας, την Ελένη Α. (μητέρα και εργαζόμενη) με λογοτεχνικές ικανότητες αναθέσαμε να κρατά ημερολόγιο-σημειώσεις από τις συναντήσεις μας. Το υλικό της (δημιουργικό ή πιστή καταγραφή) θα μπορούσε να μας χρησιμεύσει στην πορεία.

Β' Συνάντηση (11/4/2007) – Θεατροπαιδαγωγική

- Κατά το επόμενο στάδιο ο στόχος μας ήταν να μεταφέρουμε και μεταδώσουμε τις ιδέες μας παραστατικά, σωματικά-κινητικά, -αν ήταν εφικτό- με λόγο.
- Εφαρμόσαμε πολλές ασκήσεις και παιχνίδια από τον χώρο του θεάτρου: παιχνίδια για ζέσταμα και ενεργοποίηση, εμπιστοσύνης, επικοινωνίας, σωματικής και λεκτικής έκφρασης, status, ρόλων, παγωμένες και δυναμικές εικόνες. Για τη συναισθηματική-σκηνική προετοιμασία επιμείναμε στο παιχνίδι της «ανακριτικής καρέκλας» και του «διαδρόμου της συνείδησης».
- Από τη συλλογή των ιστοριών, οι μαθητές επέλεξαν ποιες ήθελαν να δραματοποιήσουν επί σκηνής. Έτσι, βαθμιαία αρχίσαμε να συγκλίνουμε σε κάποιες κεντρικές σκηνές.
- Στην απόπειρά μας αρκετά πράγματα άλλαξαν, μετασχηματίστηκαν, διατηρώντας όμως τον αρχικό ιστό.
- Οι δραστηριότητες άρχισαν να συνοδεύονται από μουσικά θέματα, αφενός για να ενισχυθεί το δραματικό πλαίσιο, αφετέρου για να υποβοηθήσει την υποβολή και τον ρυθμό των μαθητών.
- Η συναισθηματική φόρτιση των μαθητών πάνω στη μικρή σχολική σκηνή και η επιθυμία τους να δοκιμαστούν στις διάφορες σκηνές μας έβγαλε εκτός χρόνου.
- Ακόμη και στο στάδιο αυτό αν σταματούσε το project, -θεωρώ- ότι οι μαθητές θα είχαν κερδίσει μια σειρά θεατρικών δεξιοτήτων και κοινωνικών στάσεων.
- Όμως, αποφασίσαμε να επανέλθουμε με σαφές χρονοδιάγραμμα στην επόμενη συνάντηση, και γι' αυτό έγινε κατανομή εργασιών (ρόλοι, τεχνική υποστήριξη, προμήθεια υλικών γραμματεία κλπ.). Αυτό όμως, που αναζωπύρωσε τη διάθεση και θα τους ανατροφοδοτούσε ήταν η μαγνητοσκόπηση της επόμενης συνάντησης.

και

Γ' Συνάντηση (29/4/2007) – Πρόβα

- Η μαγνητοσκόπηση προκάλεσε μια σειρά καθυστερήσεις και νέα προβλήματα προς επίλυση (φωτισμοί, είδος πλάνων, 3-4 δοκιμαστικά πριν από κάθε σκηνή κλπ.).

- Αλλά το χειρότερο ήταν ότι χάθηκε (ή αργήσαμε να ξαναβρούμε) ένα μεγάλο μέρος από την εσωτερικότητα των σκηνών της προηγούμενης συνάντησης.
- Ενώ όλα ξεκίνησαν χαλαρά, όσο περνούσαν οι ώρες και δεν ολοκληρώνονταν οι σκηνές σύμφωνα με την προηγούμενη συνάντηση, άρχισε το άγχος και η πίεση. Έτσι, αναγκαστήκαμε να σταματήσουμε περικόπτοντας 2-3 δευτερεύουσες σκηνές.
- Βλέποντας το video μετά τις λήψεις, κάναμε μια πρώτη αξιολόγηση του project.
- Αξιολογήθηκε με διάλογο: α) η πορεία του προγράμματος, β) η συμμετοχή του καθενός και γ) ο εμπνευστής.
- Από τη συζήτηση: α) Διαπιστώθηκε η γενικότερη ικανοποίηση όλων. Είχαμε φτάσει σε ένα σημείο, όπου πολλά είχαμε συζητήσει, μάθει, ζήσει. β) Για την τελευταία συνάντηση με την τελική μαγνητοσκόπηση έγιναν πολλές προτάσεις βελτίωσης, αναφορικά με τη δραματουργική συνοχή, την υποκριτική και τις τεχνικές αδυναμίες. Τέλος, λόγω της στενότητας χρόνου σε σχέση με την τελική εικόνα που θέλαμε να έχουμε, αποφασίστηκε α) να περικόψουμε τα διαλογικά στοιχεία και β) μου ανατέθηκε το τελικό σενάριο του DVD που θα γυρίζαμε. Επίσης, προέκυψε η ιδέα να παρουσιάσουμε παράλληλα με το φιλμάκι μας στην αποχαιρετιστήριο γιορτή του σχολείου και κάτι ζωντανό. Οπότε αποφασίσαμε να παρουσιάσουμε ένα happening, με στοιχεία από τις ασκήσεις-παιχνίδια της δεύτερης συνάντησης.
- Επειδή, η δυνατότητα καταλληλότερων φωτισμών ήταν περιορισμένη και προκειμένου οι μαθητές να έχουν την εμπειρία της αληθινής θεατρικής σκηνής, πρότεινα η τελευταία μας συνάντηση να γίνει στο ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Σερρών (την ευγενική παραχώρηση του οποίου είχα ήδη εξασφαλίσει).

Δ' Συνάντηση (7/5/2007) – Μαγνητοσκόπηση

- Το εγχείρημα της μαγνητοσκόπησης στο ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. προκάλεσε νέα προβλήματα, όπως: α) τη βεβιασμένη ρύθμιση και αξιοποίηση των φωτισμών, β) τη δυσκολία του cameraman να προσαρμοστεί στον χώρο και τη σκληρότητα των φωτιστικών αντιθέσεων, γ) την ενδυματολογική διαφοροποίηση των παιδιών (λόγω χώρου και τελικής μαγνητοσκόπησης), δ) το εργασιακό ωράριο του θεάτρου που μας άγχωσε και εγκαταλείψαμε κάποιες σκηνές ή δεν προλάβσαμε να κάνουμε δοκιμαστική λήψη σε άλλες) κλπ.
- Το σενάριο περιείχε κάποιες πιο αφαιρετικές σκηνές για λόγους οικονομίας χρόνου και απλής αισθητικής γραμμής. Επίσης, αφαιρέθηκε ο λόγος, εκτός από ένα κεντρικό σημείο. Οι σκηνές για τεχνικούς λόγους, δυστυχώς, δεν παίχτηκαν με χρονολογική ακολουθία, ώστε οι εκπαιδευόμενοι να έχουν μεγαλύτερη συναισθηματική φόρτιση.
- Στο μεταμεσονύχτιο δείπνο μας, αξιολογήσαμε την τελευταία μας συνάντηση. Όλοι είχαν απολαύσει την πρωτοφανή εμπειρία στο θεατρικό σανίδι (κάποιοι επισκέπτονταν για πρώτη φορά θέατρο) και ένιωσαν το «δέος» του χώρου. Ήταν τέτοια η ευφορία τους που κάποιοι ήθελαν να συνεχίσουμε το project. Πρυτάνευσε όμως η άποψη ότι το «ταξίδι» μας σχεδόν τέλειωσε. Έμεναν μονάχα το montage των πλάνων και η δημόσια προβολή του τελικού μας προϊόντος μαζί με το happening στην αποχαιρετιστήρια γιορτή του σχολείου.
- Στο μεταξύ η Ελένη Α. (η μαθήτριά με τη λογοτεχνική ικανότητα που της ανατέθηκε να κρατά σημειώσεις) παρέδωσε έξι κείμενα ποιητικής φόρμας, εκ των οποίων 1-2 απέδιδαν την ατμόσφαιρα των συναντήσεων της ομάδας και τα υπόλοιπα την ουσία του project μέσα από τη δική της οπτική.
- Κατά το montage προσπάθησα να σπάσω την όποια ενότητα των σκηνών, διατηρώντας όμως -όσο μπορούσα- μέσα από τις πολλές μικρές ιστορίες κάποιες δραματουργικές ισορροπίες (ένωση και εγκατάλειψη, άγονος έρωτας-γάμος και τραυματικό υποσυνείδητο, θύτης και θύμα, γονιμότητα και ελπίδα, υποκειμενικότητα του χρόνου, κύκλος κλπ.). Οι μουσικές που έντυσαν το ταινιάκι μας ήταν μέρος από τις μουσικές που χρησιμοποιήσαμε και αναλύσαμε στις συναντήσεις μας.

- Δύο από τα ποιήματα της Ελένης Α. χρησιμοποιήθηκαν στο DVD: το πρώτο μας εισάγει στην προβληματική του θέματος, ενώ το επιλογικό συνοψίζει το θέμα και δηλώνει τις προθέσεις μας.

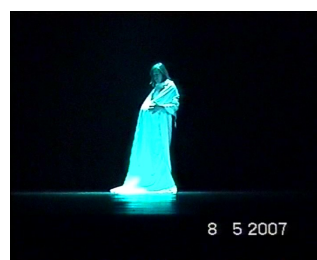
Ε΄ Παρουσίαση - Happening

- Στην αποχαιρετιστήρια γιορτή του σχολείου, ανάμεσα στα άλλα δρώμενα, έγινε η δημόσια προβολή του DVD, το οποίο και οι μαθητές έβλεπαν για πρώτη φορά. Έτυχε θερμής υποδοχής τόσο από τους συμμετέχοντες όσο και από τους συμμαθητές τους και τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς.
- Όμως η προβολή του DVD ήταν το δεύτερο μέρος από το τρίπτυχο που οργανώσαμε: Στην αρχή και στο τέλος οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες έλαβαν μέρος σε δύο happening.
- Το 1ο δρώμενο σηματοδότησε την έναρξη των εκδηλώσεων και ο στόχος του ήταν να προκαλέσει την απορία των θεατών ως προς τη σημασία του και το τι μέλλει γενέσθαι. Καθώς όλοι περίμεναν καθισμένοι να αρχίσει η γιορτή, υπό τους ήχους ενός μουσικού θέματος άρχισαν ο ένας μετά τον άλλον από διαφορετικά σημεία να σηκώνονται και να κινούνται μέσα στον χώρο, ανάμεσα στο κοινό, λες και επρόκειτο για κίνηση μέσα στην πολύβουη πόλη. Την πρώτη έκπληξη του κοινού διαδέχθηκε το ενδιαφέρον. Κάποιοι από το κοινό (όχι μνημένος στο δρώμενο) αντέδρασε αυτόματα και απροσχεδίαστα και ακολούθησε στην ίδια «χορογραφία». Οι κινούμενοι ανά διαστήματα ακινητοποιούνταν σε παγωμένες εικόνες-σκηνές του δρόμου. Σημειολογικά, θέλαμε να συνδέσουμε το παρόν της πόλης με τη σύμβαση της μικρής μας ταινίας και κάποιες ανάλογες σκηνές του.
- Το 2ο δρώμενο ήταν η συνέχεια του τέλους της ταινίας μας. Στο φιλμάκι το τελευταίο καρέ διάρκειας 1΄ μετά τους τίτλους τέλους ήταν ένας όγκος σκεπασμένος με ένα λευκό σεντόνι. Τι μπορεί να σήμαινε; Έναν μεγάλο μπόγο; Ένα σκεπασμένο έπιπλο; Τι; Μετά λοιπόν την προβολή και καθώς απομακρύνεται η οθόνη και ανοίγει η αυλαία, στη σκηνή αποκαλύπτεται ο συγκεκριμένος όγκος. Και ως συντονιστής του project σηκώνω το σεντόνι, αποκαλύπτοντας ένα σύμπλεγμα ανθρώπων (των συμμετεχόντων). Μετά από κάποια δευτερόλεπτα ακινησίας ένας μαθητής στη βάση της ανθρωπογλυπτικής φόρμας δραπετεύει, με αποτέλεσμα να σωριαστούν οι λοιποί που στηρίζονταν πάνω του. Το δρώμενο έληξε με την υπόκλιση της ομάδας. Ο στόχος του ήταν διπλός: αφενός να μας οδηγήσει από τη σύμβαση του φιλμ στον παροντικό χρόνο, αφετέρου να δηλώσει άλλη μια φορά (με κωμικό τρόπο τώρα) την αλληλόδραση και την ενότητα της ζωής, διαγράφοντας έτσι άλλον ένα κύκλο.

7. Επισημάνσεις

Είναι σημαντικό, για όποιον ξεκινά να εφαρμόσει project, έχει υπ' όψιν του κάποια εγγενή προβλήματα, ώστε να τα συμπεριλαμβάνει στο σχεδιασμό του και να τα αντιμετωπίζει καλύτερα. Πρέπει να γνωρίζει δηλαδή ότι:

- ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι περισσότερο εμπνευστικός και συντονιστικός και λιγότερο κατευθυντήριος (εξ άλλου συνήθως προτάσεις του γίνονται αποδεκτές),
- θα πρέπει να είναι προετοιμασμένος για διαρκείς αναπροσαρμογές στόχων και πλάνου,
- θα πρέπει να προετοιμάζεται πολύ καλά πριν τις συναντήσεις,
- η πορεία του project μπορεί να μη εξελιχθεί όπως θα ήθελε (ας μην έχει ενοχές),
- πρέπει να αναλαμβάνει συνειδητά και υπεύθυνα κάθε ανάλογη δουλειά με τους μαθητές του, διότι προτείνει δρόμους για ένα πιο ουσιαστικό σχολείο, και δεν πρέπει να τους απογοητεύσει,
- θα πρέπει να επενδύσει στη διαμόρφωση δυναμικής στην ομάδα,
- όλοι έχουν να καταθέσουν κάτι δημιουργικό και προσωπικό, και πρέπει να τους ενεργοποιήσει γι' αυτό,
- το κλίμα εμπιστοσύνης, σεβασμού και διαλόγου είναι εκ των ων ουκ άνευ,
- όλοι οι συμμετέχοντες πρέπει να αγαπούν και να χαίρονται με το αντικείμενό τους,
- ο χρόνος θα είναι πάντα ασφυκτικός,

να

οι

- θα πρέπει να γίνεται καταγραφή και καταμερισμός εργασιών σε όλους με ελεύθερη και εθελοντική επιλογή,
- η επιμελημένη αισθητική του παραγόμενου προϊόντος πρέπει να μην προδίδει τη δουλειά των συμμετεχόντων,
- το project δεν είναι μια απλή εκτόνωση, αλλά παιδεία, παιδευτικό μέσο για ατομική βελτίωση, νέες γνώσεις, υγιή κοινωνικοποίηση και συνεργασία,, ψυχολογική στήριξη, επαναπροσδιορισμό και μετασχηματισμό των απόψεων και στάσεων
- κλπ.

8. Πορίσματα – Οφέλη

Το συγκεκριμένο project, αλλά κατ' επέκταση όλα τα παρόμοια, αποφέρουν πλείστα οφέλη τόσο στους μαθητές και τον εμπνευστή τους όσο και στο σύνολο της σχολικής κοινότητας. Ειδικότερα:

8.1. Οι εκπαιδευόμενοι

αποκόμισαν γνώσεις με πιο αποτελεσματικό και ενδιαφέροντα τρόπο, απ' ό,τι με μια μετωπική διδασκαλία ή κατ' ανάθεση εργασία. Γνώρισαν δυο ποιητές μέσα από το ποιητικό τους έργο, μελέτησαν και βίωσαν βαθύτερα τα κείμενά τους, εξέφρασαν ή πρόβαλαν σ' αυτά τον εαυτό τους, κατέγραψαν τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους (μεταγνώση και αυτογνωσία), παρατήρησαν, ανέλυσαν και σχολίασαν καταστάσεις, τις διεύρυναν από την ατομική σφαίρα στην οικουμενική, τις προσέγγισαν με λογοτεχνικά, κοινωνιολογικά, φιλοσοφικά, ψυχολογικά κ.ά. κριτήρια. Αναζήτησαν ανάλογες καταστάσεις στη μνήμη τους και την κοινωνική πραγματικότητα, υποψιάστηκαν περισσότερο για την επιβίωση αρχέγονων αρχετύπων στην καθημερινή πραγματικότητα, τη σημασία των άδηλων κωδίκων και συμβόλων, κατάλαβαν ότι οι τέχνες, η φιλοσοφία, οι επιστήμες σε μια μονίμως διαλεκτική αντιπαράθεση προσπαθούν να καταγράψουν, ερμηνεύσουν ή αναπαραστήσουν αυτή τη συλλογική μνήμη. Ανακάλεσαν γνώσεις τους από το σχολείο για τον Πλάτωνα (μύθος σπηλαίου), τον Αριστοτέλη (ορισμός της τραγωδίας), τον Schopenhauer (η ζωή ως πόνος), τον Nietzsche (αιώνια επιστροφή), τον Freud (Libido, υποσυνείδητο, Υπερεγώ) κ.ά. Μυήθηκαν ενεργητικά στον κόσμο του θεάτρου και τις πρακτικές του, χειρίστηκαν τη βιντεοκάμερα, συνειδητοποίησαν το μέγεθος της δουλειάς που απαιτεί μια διοργάνωση-εκδήλωση.

Εργάστηκαν ομαδικά, μοιράστηκαν σκέψεις, συναισθήματα και βιώματα. Έμαθαν να ακούν και να αντιδρούν πιο συνειδητά, καλλιέργησαν την ενσυναίσθηση, τον αμοιβαίο σεβασμό, την εμπιστοσύνη και την αλληλεγγύη. Ανέλαβαν την ευθύνη λειτουργίας της ομάδας, έθεσαν στόχους και κανονιστικό πλαίσιο, επιμερίστηκαν τις εργασίες, επέλυσαν προβλήματα, προσπάθησαν με συνεχείς αξιολογήσεις και πολύ διάλογο να οδηγηθούν στο καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Ουδέποτε δημιουργήθηκε διαπροσωπική προστριβή ή σύγκρουση. Με τις συμβουλές-επισημάνσεις, προτάσεις και πρωτοβουλίες τους συνέβαλλαν στη διαμόρφωση ενός ιδιαίτερα γόνιμου κλίματος, που -τολμώ να πω- πολλές φορές ήταν δύσκολο να παρακολουθήσω.

Απέκτησαν ή καλλιέργησαν ικανότητες σε πολλούς τομείς: στην αφαιρετική σκέψη και την επικέντρωση στο σημαντικό, την βαθύτερη κατανόηση ποιητικών κειμένων, την αυτογνωσία και ενδοσκόπηση, την οξυμμένη παρατήρηση, ανάλυση και σχολιασμό της κοινωνικής πραγματικότητας, τη φιλοσοφική προσέγγιση, την προσωπική δημιουργική γραφή, την αυτοσυγκέντρωση, τον αυτοσχεδιασμό, τον έλεγχο του σώματος, της κίνησης και της φωνής, την διάδραση επί σκηνής, τη στοιχειώδη υποκριτική, την επίλυση τεχνικών θεμάτων (φωτισμοί, ενδυματολογία, φροντιστήριο, μακιγιάζ, χειρισμός κάμερας κλπ.), την αυτοδιαχείριση.

Μετά από όλα αυτά, θεωρώ ότι αρκετοί, αν όχι όλοι, επανατοποθετήθηκαν απέναντι στα γεγονότα-καταστάσεις που ασχοληθήκαμε. Ήταν αξιοπρόσεκτο πώς ξεκίνησε ο διάλογος, με μια σειρά στερεότυπα, αντιρρήσεις και αντιφάσεις, και πώς, καθώς εξερευνούσαμε το θέμα μας, αρχίσαμε όλοι να συγκλίνουμε (όχι απαραίτητα συμφωνώντας) στις θέσεις και κρίσεις μας. Ελπίζω ότι το project στο επίπεδο της προβληματικής που έθεσε, προκάλεσε αναστοχασμό και πιθανόν οδήγησε σε μετασχηματίζουσα μάθηση. Είμαι σχεδόν σίγουρος ότι τα νεότερα παιδιά στο μέλλον

θα αντιμετωπίζουν ανάλογες καταστάσεις με περισσότερη περίσκεψη και οι πιο μεγάλοι με περισσότερο στοχαστική (στωϊκή;), αλλά όχι απαισιόδοξη διάθεση. Όμως, με την υλοποίηση project επιτελούνται και άλλες αλλαγές-αναπροσαρμογές στάσεων: Το σχολείο ανακτά ένα μέρος από τη χαμένη του τιμή, γίνεται κοιτίδα πολιτισμού και παιδείας, δημιουργικό εργαστήριο σκεπτόμενων και ευαίσθητων ανθρώπων, χώρος ψυχαγωγίας. Η λογοτεχνία, το θέατρο, ο κινηματογράφος, η μουσική ως τέχνες παύουν να φαντάζουν απόμακρες από την καθημερινότητα των μαθητών, αφού οι ίδιοι για λίγο εκφράζονται μέσα από αυτές. Η αισθητική, ξαφνικά, γίνεται κεντρικό μέλημά τους, προκειμένου να εκφραστεί πληρέστερα η άποψή τους. Πιστεύουν περισσότερο στις δυνάμεις τους και καταλήγουν στην απόφαση να εκτεθούν στο κοινό και να διατυπώσουν την άποψή τους και να λειτουργήσουν ως πομποί μηνυμάτων, περιμένοντας την απάντησή του. Και μπορεί ένα project να μην είναι καθοριστικό για την αυτοπραγμάτωσή τους, αλλά σίγουρα ανεβάζει την αυτοεκτίμηση και την αυτοπεποίθησή τους.

8.2. Για τον εκπαιδευτικό-εμψυχωτή

η υλοποίηση ανάλογων project είναι ένα σχολείο, μια σπουδή σε νέες παιδαγωγικές θεωρίες, νέες θεωρίες ενεργητικής μάθησης, καινούριες διδακτικές μεθόδους, καινούρια στοχοθεσία. Είναι μια παραγωγική διαδικασία, μια αναδιάρθρωση των μέσων του, μια αξιολογική στάθμευση και επαναπροσανατολισμός του ρόλου του. Είναι μια σπάνια επιμορφωτική ευκαιρία, έξω από κατευθυντήρια κέντρα, να δοκιμάσει ιδέες και να δοκιμαστεί σε διαρκή αλληλεπίδραση με τους εκπαιδευόμενους. Να ξεπεράσει κάποια διαχωριστικά στεγανά και να κινηθεί εγγύτερα και ανάμεσα στους εκπαιδευόμενους, να περιορίσει τον λόγο του και να ασκήσει περισσότερο την ακοή του, να περιορίσει τη θεωρία και να ασκηθεί στη διατύπωση ερωτήσεων και επεκτάσεων. Να αφήσει με εμπιστοσύνη περισσότερο χώρο για ελεύθερη έκφραση και αυτονομία. Το ζήτημα είναι ο εκπαιδευτικός (όπως και κάθε κριτικός πολίτης) να μην βολεύεται στις παλιές δοκιμασμένες συνταγές, αλλά να αναζητά νέες φόρμες αποτελεσματικότερης παιδείας, να δοκιμάζει και να πειραματίζεται, εμπλουτίζοντας τις τεχνικές του.

Εύλογα θα μπορούσε κάποιος να παρατηρήσει ότι δεν είμαστε κατάλληλα επιμορφωμένοι για τη διεξαγωγή project ή ότι το θεσμικό πλαίσιο είναι ασφυκτικό. Θα συμφωνήσω· η Πολιτεία ελάχιστα και αποσπασματικά έχει ασχοληθεί με την ουσία της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Αλλά το γεγονός ότι βρισκόμαστε εδώ δηλώνει ότι κάτι τρέχει, κάτι συμβαίνει -έστω- σε μικρή κλίμακα. Αν αναλογιστούμε σε πόσα σχολεία ανά την επικράτεια και φυσικά στο εξωτερικό πολλοί συνάδελφοι δοκιμάζουν από δεκαετίες ανάλογα project, τότε δεν έχουμε παρά να αισιοδοξούμε, όχι ότι θα αλλάξουμε την εκπαίδευση, αλλά ότι τουλάχιστον στον μικρόκοσμό μας θα έχουμε ενεργοποιήσει με υγιέστερο και δημιουργικότερο τρόπο τους μαθητές μας, τα παιδιά μας.

9. Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Βαϊνά Μαρία., «Μέθοδος Project: Μια πρόκληση για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα», Νέα Παιδεία, τ. 20, Αθήνα, 1996
- Γιαννακάκη Πασχαλιά, Σχολείο για όλους και για τον καθένα, Σύγχρονη Εκπαίδευση, Αθήνα, 2000
- Γρόλλιος Γ., Κοτίνης Χ., Σμήλιος Η. & Χατζηνικολάου Α., «Πρακτικές ασκήσεις και μέθοδος Project: θεωρητικά προβλήματα και προοπτικές», Εκπαιδευτική Κοινότητα, τ. 46, Αθήνα, 1998
- Γώγος Σ., Μουζάκης Δ., Διαμάντη Στ. κ.ά., Εκπαίδευση ενηλίκων. Συμβολή στην εξειδίκευση στελεχών και εκπαιδευτών, επιμ. Βεργίδης Δημήτρης, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2003
- Θεοφυλίδης Χρήστος, Διαθεματική προσέγγιση της διδασκαλίας, Γρηγόρης, Αθήνα, 1997
- Κατσαλής Αντώνης, Εκπαίδευση εκπαιδευτών, Κλειδάριθμος, Αθήνα, 2001
- Κόκκος Αλέξης, Ο μετασχηματισμός των στάσεων και ο ρόλος του εμψυχωτή, Μέντωρ Εκπαιδευτική, Πάτρα, 2000
- Ματσαγγούρας Ηλίας, Θεωρία της διδασκαλίας, Gutenberg, Αθήνα, 1998
- Ματσαγγούρας Ηλίας, Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, Γρηγόρης, Αθήνα, 1995

- Ματσαγγούρας Ηλίας, Στρατηγικές της διδασκαλίας, Gutenberg, Αθήνα, 1997
- Φλουρής Γιώργος, Η αρχιτεκτονική της διδασκαλίας και η διαδικασία της μάθησης, Γρηγόρης, Αθήνα, 1984
- Φραγκουδάκη Άννα, Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, Παπαζήσης, Αθήνα, 1985
- Χρυσουφίδης Κώστας, Βιωματική - Επικοινωνιακή διδασκαλία. Η εισαγωγή της μεθόδου project στο σχολείο, Gutenberg, Αθήνα, 1994
- Bigge Morris, Θεωρίες Μάθησης για Εκπαιδευτικούς, Αθήνα, Πατάκης, 1990
- Campbell T., Milner D., Taifel H. κ.ά., Σύγχρονες έρευνες στην κοινωνική ψυχολογία. Διομαδικές σχέσεις, Οδυσσέας, Αθήνα, 1990
- Cohen Louis, Manion Lawrence, Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας, Έκφραση, Αθήνα, 1997
- Courau Sophie, Τα βασικά «εργαλεία» του εκπαιδευτή ενηλίκων, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2000
- Freire Paulo, Η αγωγή του καταπιεζόμενου, Ράππας, Αθήνα, 1977
- Frey K., Η «Μέθοδος Project». Μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 1980
- Noyé Didier, Riveteau Jacques, Πρακτικός οδηγός του εκπαιδευτή, Μεταίχμιο, Αθήνα, 1998
- Piaget Jean, Προβλήματα γενετικής ψυχολογίας, Υποδομή, Αθήνα, 1979
- Race Phil, Το εγχειρίδιο της Ανοιχτής Εκπαίδευσης, Μεταίχμιο, Αθήνα, 1998
- Rogers Alan, Η εκπαίδευση ενηλίκων, Μεταίχμιο, Αθήνα, 1998
- Vygotsky Lev, Σκέψη και Γλώσσα, Γνώση, Αθήνα, 1988

Σέρρες, 18 Σεπτέμβρη 2007

